

עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל האמונים

פניני אמן ותפלה בפְּרֵשֶׁה

מאוצרות אמונים

ואלו הישועות יעקב' פסק פדעת הפענח רזא'.
'תנאי רבתי' ענין ברפת כהנים: פענח רזא' פרשת נטאי: 'שירע הרב' כחכ יז:
'ישועות יעקב' שם ח

הברכה היא תנאי במצוה

"ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אתם" (י א)
דרש היחדושי הרי"ם:

מלשון הפסוק משמע כי אף שמעשיהם של בני אהרן היו רצויים, נענשו הם על כך שעשאום בלא שהצטוו. מכך עלינו ללמד כי עקר הפגנה בעשיית המצוה צריכה להיות משום שכן צוה ה' ולא מצד הבנת האדם.

הוסיף ואמר נכדו ה'ישפת אמת' כי לפיכך תקנו לנו לברך לפני קיום המצוה, כי באמירת "אשר קדשנו במצותיו וצונו" אנו מגלים דעתנו שהמצוות נעשות על ידינו רק מחמת צויו ה'.

'שפת אמת' תרל"ו, תרל"ט

התפלה שחברה לבני אהרן

"ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימתו לפני ה'" (י ב)

מעשה וחלה האדמו"ר רבי דוד מזבליטוב בחלי כבד, עד שאמרו הרופאים נואש לחיו. זוגתו הצדקת, הרבנית פסיה לאה בת רבי משה ליב מסאסוב, סרבה לומר נואש, ותחת זאת עמדה בתפלה במשך ימים ארבעים וקצרה שיערי שמים לרפואתו. ואכן, במקום שלא הועילו הרופאים והרפואות, הועילה תפלתה של הרבנית הצדקת, ורבי דוד החלים ממחלתו בדרך נס.

עם קומו ממשות חליו אמר הרבי בדרך צחיות:

עמה התבאר לי דברי המדרש (ויקרא כ ט) שגדב ואביהוא מתו משום שהתעבבו מלהנשא. ולכאורה, האם זו סבה להענש במיתה? אלא יש לפרש: אלו זכו להנשא, היו נשותיהם מגנות עליהם בתפלתן, כפי שאגתי הצדקת התפללה בעבורי עד שנושעתי. ועכשו, משלא נשא חסרה היתה להם תפלה זו, ומתו כך מתו.

אוצר מנגלי'ת ח"ב עמ' ש

'אתה קדושי' לפני 'אתה חונן'

"אל תשקצו את נפשתיכם... ונטמתם בסו: והתקדשתם והייתם קדושים" (יא מו-מו)

מלשון 'ונטמתם' דרשו בגמרא (יומא לט א): "אל תקרי 'ונטמתם' אלא 'ונטמטם', ללמדך שאכילת מאכלים אסורים אוטמת את הלב לבל לבין בחכמת התורה.

הוסיף ואמר רבי חיים פלאני:

משעם זה הקדמוני אנשי כנסת הגדולה את ברפת 'אתה קדושי' לברפת 'אתה חונן', ללמדנו ששמירת הקדושה הנה תנאי לחכמה. וכפי שמבאר בפסוק שלפנינו, כי הנהיר מלאכות אסורים נקרא קדושי.

ברפת מונק'ף לסיים' ח"ב דרוש כא לשבת הגדול

סרב אהרן למשה? לפיכך הוסיפו והביאו חכמים את הכתוב בתהלים שממנו למדים כי משה ואהרן היו שוים בגדלותם, ומשום כך היה על אהרן לסרב למשה, אלמלא היה דינו כשליח צבור קבוע.

פגנו אריאל, 'חוט השלש' בעשרים'

רזי אמונים

"אז תקרא - וה' יענה"

"ויהי ביום השמיני" (ט ו)

מלאכת המשכן הסתיימה ביום השמיני וזקא, לפי שהמשכן נועד להשראת השכינה, ובשמות הו"ה ואדנות שצורפם בגימטריה הוא 'אמן', לשון שמונה אותיות.

וכך דרשו בזהר (תיקון מ א) את הפסוק (שעיה נח ט): "אז תקרא וה' יענה" - מהו 'אז'? אלו שמונה אותיות שבשמות הו"ה ואדנות שהיו בגימטריה 'אמן', כלומר - העונה 'אמן' ובכך רומז לשמונה אותיות הו"ה ואדנות כפגנו 'אז' יזכה שה' יענה לתפלתו.

עולת שלמה'

'נשיאת כפים' בברפת כהנים

"וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם" (ט כב)

מלשון 'וישא' דרשה הגמרא (סוטה לח א) שצריך הכהן להגביה ידיו בעת 'ברפת כהנים', ונחלקו הראשונים אימתי צריך הכהן לשאת את ידיו: האם קדם ברפת 'אשר קדשנו בקדשתו של אהרן', או לאחריה - בשעת אמירת 'ברכה'?

לדעת ה'תנאי רבתי' נשיאת הידים היא חלק בלתי נפרד מהמצוה, על כן יש להקדים את ברפת המצוות לפנייה כדן 'עובר לעשייתו'. אולם לדעת 'פענח רזא' הגביתה הידים היא בגדר 'הדור מצוה', ועל כן יש להקדימה לברכה, כדי שלא תיצר הפסק בין הברכה לעקר המצוה - אמירת 'ברכה', וראיה יש לברך מהכתוב בתהלים (קלד א): "שאו ידכם קדש וברכו את ה'" - 'שאו לפני' ברכו'.

על פי דברי ה'תנאי רבתי' באר רבי אריה ליב מאמסטרדם את מאמר רבי אלעזר בן שמוע (שם לט א): "מימי... לא נשאתי כפי בלא ברכה", ולכאורה יש להבין, וכי התפאר בכך שקיים את חובת ברפת המצוות? אך לדברי ה'תנאי רבתי' מובנת כונתו, שהקפיד שלא להגביה את ידיו קדם הברכה כיון שסבר שהגביתה הידים היא חלק מהמצוה. להלכה פסק בשלחן ערוך דרוש הרבי פדעת ה'תנאי רבתי',

קרב אל המזבח - לשון חבה

"ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך" (ט ז)

לכאורה תוספת הצווי: "קרב אל המזבח" נראית כמיותרת, שכן כול היה משה לצוות על אהרן בפשטות: "עשה את חטאתך". באר ה'תרגום יונתן': המזבח נגלה לאהרן בצורת עגל. חשש אהרן לגשת אליו פן יזכיר את חלקו בעגל, ולפיכך הוצרך משה להורות לו "קרב אל המזבח!". מפני מה הראה הקדוש ברוך הוא לאהרן את המזבח כעגל?

פרש רבי ישראל איסר מפוניבז':

שברון הלב שנגרם לאהרן בראותו את המזבח דומה לעגל, הוא שהשלים את תהליך קבלת תשובתו על חלקו בעגל, ובלעדיו לא כול היה להתקרב לעבודת המזבח.

כיון שבמינו התפלה הנה במקום עבודת הקרבנות, אף אנו נוכל ללמד מהאמור כי שברון לב ושפלות הגם ההכנה השובה ביותר לתפלה. ואף שבמינו קשה עד מאד לכוון בתפלה, הנגש לתפלה בתחושת שברון לב זוכה שיאמרו לו משמים "קרב", ומתקבלת תפלתו לרצון.

מנוחה וקדושה' שער התפלה סימן כה

משה ואהרן ככהני

"ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח ועשה את חטאתך ואת עלותך" (ט ז)

"שהיה אהרן בוש וירא לגשת. אמר לו משה: למה אתה בוש? לכה נבחרתי" (י ט"ו)

מקור דברי רש"י הנו בספרא' (ח-ט), שם הוסיפו וסמכו חכמים לפסוק זה את הפסוק בתהלים (ט ז): "משה ואהרן ככהני ושמואל בקראי שמו קראים אל ה' והוא יענם" - מלמד ששלישתן שקולין זה כזה, ויש להבין את הקשר בין הדברים.

הגאונים רבי שאול מאמסטרדם ורבי אשר לעמיל מגאלין בארו זאת על פי ההלכה שנופסקה בשלחן ערוך' (א"ח נג טו-טז): "שליח צבור קבוע יורד לפני התבה מעצמו ולא ימתין שיאמרו לו. (א) מי שאינו שליח צבור קבוע, צריך לסרב מעט קדם שיירד לפני התבה... ואם האומר לו שיירד הוא אדם גדול אינו מסרב לו כלל".

לפי זה יש לפרש: בתחלה סבר אהרן כי דינו כשליח צבור שאינו קבוע, ועל כן סרב לעלות ולשרת, אך משה אמר לו: "למה אתה בוש [מלשון 'בוש' - מתמהמה מלעלות] לכה נבחרתי" - דינך כשליח צבור קבוע שכול לעלות מיד ואינו צריך להמתין שיפצירו בו.

אמנם, כיון שעדו היה מקום להקשות מהמשך דברי השלחן ערוך: הרי אף שליח צבור שאינו קבוע אינו צריך לסרב כשאדם גדול מגישו לתבה, ומדוע

ישאינו יודע לשאל? את פתח לו!

בכרות השחר, בקול, בכונה, בחברותא!

רבים מהמתפללים סביבה בודאי יודעים את חשיבותה ומימרים במעלתה של אמירת ברכות השחר בחברותא, אלא שמחסום הבושה מעכבם...

התגבר נא כארי לעבודת בוראה, הצע לחברך לברך את ברכתיו בפניה, ענה אחריו אמן ובכך תזכה להיות ממוזכי הרבים ואף חברך יזכה להגיש מנחה משלמות לחי העולמים.

פיוט 'חד גדיא'

ומעורר שאותו היה נוהג לספר מן החתם סופר... בלי הסדר, כפי ששמע מרבו הגדול רבנו נתן אדלר:

היה זה בתקופת המחלקת הגדולה בין גדולי עולם, מרנן רבי יהונתן איבשיץ והגב"א. מחלקתם של גדולים אלו לשם שמם היתה, אולם כדרכה של מחלקת, היו מאזובי הקיר שהתערבו בה שלא פהגו ואף דברו בבוטות איש על רבו של רעהו.

פעם הזדמן רבנו יהונתן איבשיץ למקום בלתי מפר. והנה, חלף הוא ליד קבוצת אנשים ששוחחו ביניהם על דבר המחלקת, תוך שהם מביאים את אחד הצדדים בצורה חמורה. מבלי שזכירוהו, נגש אליהם רבנו יהונתן ואמר להם: 'רבותי, האוכל להקשות לכם קשה בסדר ההגדה?' הללו השיבוהו בחיוב, ובעודם משתוממים הקשה בפניהם את הקשה האמורה. פאשר נאלם פיהם מהשיב, ענה להם בעצמו:

"יש מקום לשאל מדוע נגנשו המצרים, הלא קימו את מצות 'ועבדום וענו אתם' בהדור...? התשובה לכך נלקחת ממעשה ד'חד גדיא': אמרת היא כי החתול צריך היה להעניש על אכילת הגדי, אף מי בקש מהכלב להתעבר על ריב לו? נמצא כי ענישו מגיע לו בצדק, על ששבגאטו לחתול בחר להיות זה שיענישו. ובכך מיישב הסדר בהמשך הפיוט. ככלב פו המצרים: נענישו הם על כי בגזרת 'ועבדום וענו אתם' לא נאמר על איזו אמה מוטלת החובה לבצע את הגזרה, והם בשנאתם פחרו לעשות זאת בעצמם. על כן מן הדיו היה להענישם בכל תקופה."

את דבריו סים רבנו יהונתן בתוכחת מגלה לאותם אנשים שאינם נזהרים בגחלתם של תלמידי חכמים ומתערבים במחלקת לא להם, אשר עתידים לעמד על כך בדיו ואף להעניש בחמרה (משנה שכ"ד מועדים, באור חד גדיא).

'כתב חידה' לטקס ההגדה

פרושים למאות נאמרו על פיוט זה מפיהם ופני כתבם של גדולי מפרשי האגדה, כשכל אחד מאריך כידו הטובה לפרט על כל פסקה ופסקה בו על מה היא רומזת לפי פירושו. על מי רומז הגדי? ועל מי החתול, מיהו הכלב ומהו התנה? וכך למעלה בקדש עד 'ואתא הקדוש ברוך הוא'. במסגרת קצרה זו לא נוכל להביא את כלל הפרושים שנאמרו על פיוט זה, ומקל מקום יש לתת את הדעת לאשר כתבו רבותינו (הגדת ר"ח פרושים בשם תשב"ץ) כי לא לחנם נכתב הוא בלשון משל מחדת ונספרת, אלא כדי לתת לכל אחד מקום להעמיק ולהתבונן בו, ומתוך כך יגיע להבנה יתרה ולהתחזקות בענינים רבים הנוגעים לאמונה ולסדר ליל הפסח, ויקים בו: "כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח".

מי עשה שלא כהוגן?

שאלה מרפזית טבה התחבטו רבים מהמפרשים, ודרכה הגיינו להבנה במשמעות הפיוט, הנה שאלת האשמה:

אם נתבונן במעשה 'חד גדיא' נגלה כי הכלב עשה פהגו בכך שגנש את החתול ונחם את נחמת הגדי, ואם פו - המשל לא צדק כשהנחם ובצדק שרפה אותו הוא, לעמת זאת המים לא פעלו כהגו בכך שכבו את האש, אף השור עשה כהגו ששיתה אותם. השוחט לא עשה כהגו ששחט את השור, ובצדק נטל מלאך המות את נשמתו.

על פי שאלה זו באר רבנו יהונתן איבשיץ את השיכות בין פיוט זה לגאלת מצרים, וראוי לצנן פי מאחורי תשובתו זו עומד מעשה מרטיט

"שורפו משמני פול ולוד ביקד יקוד פסח"

שעה קשה לישראל בכלל ולבני ירושלים בפרט היתה השעה שצרו סנחריב וחילותיו על ירושלים. חיל אדיר שבין שורותיו נמנו רבבות אלפי חילים, התכנסו מפל קצוות תבל כדי לסייע לסנחריב במלחמתו, וכאשר חנו מחוץ לירושלים דומים היו ללהקת ענק של ארבה החונה למנוחה בטרם יעלה לתקף את ירושלים ולהשמיד את יושביה.

פחד ואימה נפלו על יושבי ירושלים באותם ימים, והם לא חדלו מלזעק ולהתחנן אל ה' שישויעם מהצר הצורך אותם.

בגמרא (סנהדרין בד ב-א) דרשו את ספור המעשה מלשון הכתוב (שענה י לב): "עוד היום בנב לעמד יפכו ידו הר בת ציון ובעת ירושלים".

אותו יום, ערב פסח היה. טרם בואו על ירושלים מהר סנחריב לעיר נוב שהיתה רחוקה מירושלים מרחק עשרה ימים, שם בקש לשאל את החוזים בפוכבים האם יצליח לכבוש את ירושלים. החוזים השיבוהו כי היום בלבד נתנה לו ההזדמנות לעשות זאת, ואם יסיפיק להגיע לירושלים ולעלות עליה בטרם תשקע השמש - הצלחתו וקבטתו.

כששמע זאת סנחריב, דחק את עצמו והצליח לעבר את הדרך הארבה ביום אחד. כשהגיע מחוץ לירושלים ובקש לצפות לתוכה כדי לתכנן את מלחמתו, לא יכול היה לעשות זאת מחמת החומה הגבוהה שסבבה את ירושלים. לשם כך שטחו חיליו מימות על גבי שמיכות עד שהוכו לו מקום גבוה שפמנו הצליח לצפות על כל ירושלים.

מלמעלה היתה ירושלים נדמית לו קטנה במיוחד, ומשוכך בכך אמר בזלזול: "הו ירושלים אשר נדי לכובשה כבשתי מדיות רבות ולקחתי מהם רבבות לוחמים שישיעוניו?! הלא קטנה וחלשה היא מפל ערי האמות אשר כבשתי!"

כך היה עומד סנחריב ממרום מושבו, מנופף בידיו בגאון ובזלזול אל מול הר ה', מקום הקדש והמקדש, ומצפה לרגוע שימח את ירושלים בפרסות סוסיו וברגלי תליו.

משראו פו, אמרו לו שרי צבאו: "הבה נעלה ונחלים בהם!". כיון שגאה לבו, התעלם מעצת החוזים בפוכבים ואמר לשריו וחיליו: "בואו גיפיים הנכם מטרח הדרך, מוטב שתלוננו הליכה, ולא תמרו נעלה, נחלים ביושבי ירושלים ונגנחם מקלות!"

הלכו הללו לישון בעצת סנחריב, ובלילה שלח ה' את מלאכו והכה במתנה אשור מאה שמונים וחמשה אלף בני אדם, כשפמלבושיהם קזמים וגופם נשרף תחת גזיהם (ראה שבת ק"ג ב). ויהי בבקר והנה כלם פגרים מתים. הנותרים נטו על נפשם בפחד ובאימה, וליהודים היתה אורה ולשמחה.

כך הסתים מסע הכבוש של סנחריב במפלה מוחצת שנתכה עליהם בחסדי שמים.

ספור מפלא שיש בו כדי להסביר את העומד מאחורי אותו נס עצום שהביא ישיעה כה גדולה לירושלים וליושביה, עבר מאיש לאיש במשך דורי דורות. ונהגים היו הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מריינוב זדולי ואחריו זדולי תלמידיו ותלמידיהם לספור בהתרוממות הנפש בכל שנה בליל הסדר, בהגיעם לפיוט 'ואמרתם זבח פסח':

כאמור, בערב הפסח צר סנחריב על ירושלים. תושבי ירושלים שכבר הספיקו לשמע על עצמתם של החוזים בפוכבים לסנחריב, חששו עד מאד מפניסת האויבים לירושלים. נדרשה מהם מסירות נפש מיוחדת לקיים באותה שנה את מצות הפסח, מתוך חשש כבד פו לא יספיקו לאוכלו בלילה. אלא שכמאמינים בני מאמינים לא אבו הללו לתור על מצוה קדושה זו, ובלבם אמרו: "לכל הפחות נצליח לקיים את מצות שחיטת הפסח, שהיא מצוה בפני עצמה, בעודנו בחיים. נעשה אנו את שלנו, והנה אם נזכה ונקיים אף את מצות צליתו - אשריני, ואם נזכה ונקיים אף את מצות אכילתו - מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו".

משסימו לקיים את מצות השחיטה ועדין לא נשמע רעש חיל סנחריב, החלו מיד בהכנות לצליתו, מתוך חדות מצוה ואמונה יוקדת, אלא שחרדת הלבבות והפחד הנורא ששרר בחצות, גרמה לכך שמלאכת צלית הפסח לא נעשתה מתוך הרפז והאמנות הנדרשת כדי להביא לכך שיהיה הבשר צלוי היטב ורואי למאכל, אלא מתוך חפזון ופזר הנפש. וכך, כשבאו להוציא את פסחיהם מן התנורים, גלו כי מרבית הבשר נחרף ונשרף מחם האש, וכמעט לא נותר בו חלקים הראויים לאכילה.

צער רב הצטערו בני ישראל באותה שעה על שמאמת סנחריב וחילותיו ומנעו מהם לקיים את המצוה בשלמות, ומתוך צערם שפכו תחנון ותפלה לפני ה', בכבי ובדמעות:

"אנא ה', יהי רצון מלפניך שכפי שנשרפו ונחרכו פסחינו באש, כך ישרפו חיליו של סנחריב באש קדשו, ותצילנו ברחמיך הרבים לבל נפול בידיהם!"

אותו ליל פסח עבר על בני ישראל בתשובה ובתפלה, מצות אכילת הפסח על מצות ומורים קימה על ידם במסירות נפש. ובבקר השכם, כשנפוצה השמועה על מעלתם הנסית של חילי סנחריב, בדיוק כפי שבקשו ישראל, בשרפה שפלתה את גופם, פצחו הכל בשיר והלל לרבון העולמים, ומאז ועד היום אף אנו מצנינים נס זה בתוך פיוט 'ואמרתם זבח פסח':

"שורפו משמני פול ולוד" - נשרפו חיליהם החזקים של 'פול' ו'לוד' שרי הצבא של סנחריב, 'ביקד יקוד פסח' - באותה אש שפלתה ושרפה את קרבן הפסח של בני ישראל.

דרך פקודי' מצ"ע ה' שמועות נחמס ציון פסח